

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. д-р Ралица Златанова Златанова-Великова, дм

Външен член на Научно жури

Съгласно Заповед № Р - 109-81/22.02.2022г. на Ректора на МУ- Варна

по дисертационен труд на тема:

„Социално-медицински проблеми, свързани с институционализацията на лицата на възраст 65 и повече години“

с автор д-р Галина Атанасова Хараланова
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”,
в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт,
професионално направление 7.1. Медицина,
докторска програма „Социална медицина и организация на
здравеопазването и фармацията”

Научен ръководител: проф. д-р Лора Христова Георгиева, дм

Рецензията е изготвена в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение.

1. Информация за докторанта

Д-р Галина Хараланова завършва висшето си образование по медицина в МУ-Варна през 2012г. През 2017г. е зачислена за специалност по „Социална медицина и здравен мениджмънт“ към МУ-Варна. От 2018г. до настоящия момент е редовен докторант по докторска програма „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“ към катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“ на Факултет „Обществено здравеопазване при МУ-Варна.

В периода март-май 2013г. работи като лекар в Районен център по трансфузионна хематология гр. Варна. От 2013 г. до момента е лекар в

частен дом за стари хора гр. Варна. От месец август 2014г. до януари 2015г. е лекар в служба по трудова медицина. В периода януари-август 2017г. работи като контролор в РЗОК - Варна. От септември 2018г. до момента е асистент в МУ-Варна.

Д-р Галина Хараланова е член на БНДОЗ и БАОЗ. Владее писмено и говоримо английски език, притежава добри компютърни умения.

2. Обща характеристика на труда

Представеният за рецензия дисертационен труд на д-р Галина Хараланова е в обем 151 стандартни страници и е структуриран по следния начин: въведение; глава първа - литературен обзор; глава втора - цел, задачи, материали и методи; глава трета – резултати и обсъждане; изводи и препоръки; заключение; приложения; използвана литература; приноси. Илюстриран е с 31 таблици, 20 фигури и 3 приложения. Литературната справка съдържа 150 източника, от които 39 на кирилица и 111 на латиница.

3. Оценка на актуалността на темата

Актуалността на избраната тема на дисертационния труд се определя от факта, че в световен мащаб популационното застаряване е глобална демографска тенденция, което поставя грижите за населението на възраст 65 и повече години сред сериозните здравни предизвикателства. Нараства необходимостта от проучване на основните медико-социални проблеми на лицата в тази възрастова група. Те са една от най-уязвимите групи в обществото като специфичните им нужди, свързани с промените във физическото и психическото състояние водят до изключване от активния социален живот.

Грижите за възрастните хора, полагани от членовете на семейството, довеждат до затруднения в изпълнението на трудовите задължения и в

определен момент се налага вземане на трудното решение свързано с настаняване в институция – дом за стари хора. Това налага изследване на условията на живот в институциите за възрастни хора, с оглед ограничаване на социално-медицинските проблеми за пребиваващите в тях.

В този аспект проучването е навременно, полезно и допринася за комплексния анализ на въпросите, свързани с институционализацията на лица на възраст над 65 години, като се цели предлагането на възможности за превенцията ѝ.

4. Оценка на целта, задачите и методологията

Целта на дисертационния труд е ясно формулирана - да се проучат основните социално-медицински проблеми на лицата на възраст 65 и повече години, настанени в социални институции и да се очертаят възможности за превенция на институционализацията. Задачите са ясно и точно формулирани, насочени към решаване на основната цел на дисертацията, като методологията е съобразена с тях.

Докторантката е осъществила комплексно социално-медицинско изследване, включващо събиране и анализ на количествени и качествени данни.

Проведени са три проучвания сред лица на възраст 65 и повече години:

- Проучване I – сред 175 лица настанени в четири специализирани институции за възрастни хора, в два града – Варна и Провадия, като е изследвано мнението им относно живота в социалната институция. Информация от лицата е събрана чрез интервю със специално разработен полуструктуриран въпросник за целите на проучването.
- Проучване II – сред 10 лица настанени в частен дом за стари хора в град Варна. Изследвано е мнението за начина им на живот преди настаняването в социална институция, основните причини, довели до

постъпване в дом за стари хора, начина на живот в дома и възможните перспективи за бъдещето чрез дълбочинно интервю със специално създаден въпросник.

- Проучване III – сред 10 лица живеещи в общността. Изследвано е мнението им чрез дълбочинно интервю за домовете за стари хора и нагласата им за постъпване в такава институция. За целта е разработен отделен въпросник.

Методиката на научното проучване е адекватна на целта и задачите. Посочено е точно мястото на проучването. Описаният компетентно широк набор от използваните методи са събиране и обработка на материала, взаимно се допълват, което позволява получената информация да бъде многостранно оценена.

5. Оценка на резултатите

Въведението обосновава убедително актуалността на проблема и избора на тема на дисертационния труд.

Литературният обзор разглежда няколко основни въпроса:

- Съдържанието на понятието „институционализация“;
- Застаряването на населението;
- Световният опит в институционализацията за лица на възраст 65 и повече години;
- Основанията за институционализация;
- Характеристиките на институционалната среда – леглови и кадрови капацитет, приспособяване към битовите условия, посегателства върху настанените възрастни обитатели;
- Проблемите на социалната изолация и социализация на възрастните хора в институционална среда и проблемите произтичащи от контакта на институционализираните с персонала;

- Възможностите за преодоляване на проблемите в социализацията, като са дадени примери за добри практики;
- Алтернативите на институционалните грижи.

Материалът представен в тази глава е компетентно и критично анализиран от авторката и показва нейната широка осведоменост по проблемите свързани с институционализацията.

В глава трета „Резултати и обсъждане“ е представен компетентен и задълбочен анализ в няколко направления:

- Проучено и анализирано е нормативното регулиране и обезпеченост със социални институционални услуги в България.
- Изследвано и анализирано е мнението на институционализираните лица на възраст 65 и повече години, относно взаимоотношенията им с техните роднини и приятели, ползването на здравни и социални услуги преди постъпване в дома за стари хора, адаптацията на респондентите и основните проблеми при живота в институцията. Проучен е когнитивния статус на респондентите, като данните за него са получени от здравните досиета на участниците в проучването, а зрителния и слуховия статус са уточнени по индивидуалната медицинска документация и уточняващата информация от персонала в домовете за стари хора.
- Чрез дълбочинно интервю е изследвано и анализирано мнението на институционализираните лица, настанени в частен дом за стари хора в град Варна относно живота им преди институционализацията (жилище, семейство, трудова заетост, взаимоотношения с близки, трудности), начина на формиране на решението за постъпване в ДСХ, първите дни от живота им в дома, настоящия живот в институцията (удовлетвореност от живота, комуникацията и взаимоотношенията с останалите

домуващи и персонала, посещенията от близки и приятели, битовите условия в ДСХ, социалния и културния живот), нагласата им за бъдещето.

- Проведено е дълбочинно интервю на лица от общността на възраст 65 и повече години, чрез което е проучен и анализиран живота на респондентите в момента (описание на семейството, социална активност, финансова обезпеченост, наличие на здравословни проблеми); информираността и мнението им за социалните институции за възрастни хора и представата им за живота в такава институция; нагласата за настаняване в социална институция.
- Представени са възможностите за превенция на институционализацията.

Материалът представен в тази глава е добре онагледен с таблици, и фигури.

Анализът на емпиричните данни от изследването в посочената глава показват интересни тенденции и закономерности, които авторката успява да открие и дефинира.

Анализът на получените резултати посочва:

1. Застаряването на населението в световен мащаб изисква съобразяване на политиките за възрастните хора. Колкото по-застаряващо е едно население, толкова повече расте и нуждата от осигуряване на специализирани дългосрочни услуги за възрастните хора. Разпределението на социални институционални услуги по отношение на типа собственост (частни/държавни) не е равномерно в страната. В по-големите областни градове преобладават частните институции.
2. Институционализацията е алтернатива за лицата на възраст 65 и повече години, които нямат близки или както е в повечето случаи – близките им не могат да се грижат за тях.

3. Възрастните хора не се адаптират лесно към живота в институционална среда. Близко една трета (27,4%) изобщо не се чувстват адаптирани. За улесняване на адаптацията главна роля има персоналът на ДСХ. Чувствата на тъга и самота са неизменна част от живота на настанените в ДСХ, засилващи се особено по време на празници. Непрекъснато се чувстват тъжни 21,7% от респондентите, което може да се обясни с усещането за безперспективност занапред.
4. Лицата на възраст 65 и повече години, живеещи в общността, не са достатъчно информирани относно ДСХ, имат негативна нагласа за живота в институцията и не биха постъпили там.

Изводите от дисертационния труд, закономерно произтичат от анализа на представените данни и проведените проучвания и дават пълна представа за резултатите от разработката. Отправени са конкретни и точни препоръки към ръководствата на ДСХ и Агенцията по качеството на социалните услуги.

Дисертационният труд е написан компетентно, с висок академичен стил и е оформен съгласно изискванията за такъв научен труд.

6. Приноси

Приемам приносния характер на разработката и препоръчвам на докторантката популяризиране на дисертационната разработка и внедряването ѝ в практиката. Бих изтъкнала следните приноси:

Приноси с теоретично-познавателен характер:

- ✓ Направен е задълбочен теоретичен анализ на международния опит в осигуреността и предоставянето на институционални социални услуги за лица на възраст 65 и повече години.

- ✓ Систематизирани са добри практики от различни държави за по-добра социализация на институционализираните лица, както и алтернативи на институционалните грижи.
- ✓ Анализирани са аспектите на адаптацията на лицата на възраст 65 и повече години в ДСХ в България.
- ✓ Анализирани са проблемите на институционализираните лица по време на живота им в ДСХ.

Приноси с практико-приложен характер:

- ✓ Установен е дисбаланс в собствеността на институциите за настаняване на лица на възраст 65 и повече години в България, със значителен превес на частните, което поставя хората с недостиг на финансови средства в неравностойно положение и ги лишава от възможност за избор.
- ✓ Установеният при анализа на социално-демографския профил на институционализираните факт, че болшинството имат деца и внуци, насочва вниманието както към отслабващата междупоколенческа ангажираност, така и към слабата адекватност на социалните услуги в общността.
- ✓ Установени са конкретни проблеми в приспособяването към живота в социална институция, които следва да се имат предвид, за да се оптимизира предоставянето на тази услуга, като се зачитат индивидуалните потребности на всеки от настанените.

7. Автореферат и публикации по труда

Авторефератът към дисертационния труд отразява правилно структурата на разработката и съдържа в себе си най-важните резултати и изводи от проучването.

Във връзка с темата на дисертацията д-р Галина Атанасова Хараланова има 4 публикации. Представените публикации отразяват и са свързани изцяло с проблематиката на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, считам че темата на дисертационният труд е актуална и иновативна, със значим принос и за научната теория, и за практиката. Налице е прилагане на коректен подход при събиране, обобщаване и анализиране на емпиричните данни, тяхното осмисляне и използване за предлагане на изводи и препоръки по проблематиката.

Дисертационният труд на д-р Галина Атанасова Хараланова на тема: „Социално-медицински проблеми, свързани с институционализацията на лицата на възраст 65 и повече години” за придобиване на образователната и научна степен „Доктор” отговаря на критериите на Закона за развитие на академичния състав в Р. България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в МУ – Варна.

Във връзка със всичко изложено по-горе давам своята положителна оценка и препоръчвам на членовете на Научното жури да присъдят на д-р Галина Атанасова Хараланова образователната и научна степен „Доктор” по докторска програма „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията”.

17.03.2022г.
София

Изготвил:

проф. д-р Ралица Златанова-Беликова, дм